

Dokter Alfons Van de Perre herdacht^(°)

LODE WILS

Dokter Alfons Van de Perre, de Vlaamse voorman en onder meer strijder voor ‘de Vlaamse Hogeschool’, werd in 1872 geboren in het Kempische Geel.¹ Ten tijde van zijn geboorte werd het Nederlands nog nergens als voertaal van het universitair onderwijs gebruikt: in België was toen het Frans daarvan de voertaal, in Nederland het Latijn. In de negentiende eeuw werd in vele Europese landen de volkstaal niet als een volwaardig instrument aanzien voor het culturele leven en het bestuur; dat is nu nog niet het geval in het groothertogdom Luxemburg en in vele landen uit andere werelddelen. Tot een eeuw geleden was in Nederland het Frans nog de taal van het koninklijk hof. Zoveel te meer stond het Nederlands in laag aanzien in België.

Zoals elders in Europa, was er ook bij ons een beweging ontstaan om de volkstaal alzijdig als cultuur- en bestuurstaal te gebruiken. Dat was de Vlaamse Beweging waarin Dr. Van de Perre een vooraanstaande rol zou spelen. In de meer dan anderhalve eeuw van haar bestaan heeft die beweging een hele innerlijke evolutie door- gemaakt, een heel aantal wisselende inhouden aangenomen, waarvan Dr. Van de Perre er verschillende heeft meegemaakt en er mee vorm aan heeft gegeven.

De beweging was ontstaan uit het enthousiasme van de Belgische Revolutie van 1830, met als doel het onafhankelijk geworden België te versterken door het gebruik van de volkstaal als nationale taal, en het verheerlijken van het nationaal verleden. De Belgische hyperpatriot Hendrik Conscience legde de grondslag voor onze huidige Sporenvieringen door het schrijven van zijn roman *De Leeuw van Vlaanderen*, voor een versterking van de Belgische nationaliteit tegen Frankrijk dat ons wilde annexeren.

Tussen 1848 en 1870 kreeg die patriottische beweging ook een democratische en sociale inhoud: het ging niet alleen om de nationale taal tegenover de taal van Frankrijk, maar ook om de taal van het volk tegenover die van een verfranste elite.

(°) Zeventig jaar na zijn overlijden te Wijnegem werd Dr. Van de Perre aldaar herdacht op het feest van de Vlaamse Gemeenschap op 11 juli 1995. Hier volgt de bijgewerkte tekst van de gelegenheidstoespraak.

1. Zie TH. LUYCKX, *Dr. Alfons Van de Perre en zijn tijd (1872-1925)*, Antwerpen; Utrecht, 1972. Voor het algemeen kader: L. WILS, *Honderd Jaar Vlaamse Beweging*, dl. 1, *Tot 1914*, en dl. 2, *1914-1936*, Leuven, 1979 en 1985.

Dit was de tijd van de beginnende arbeidersbeweging, onder invloed van Emiel Moyson in Gent ² (naar wie het socialistische ziekenfonds werd genoemd) en van de Meetingpartij in Antwerpen.³ De Antwerpse flaminganten verenigden zich toen in de Nederduitse Bond, waarin later Van de Perre een belangrijke rol zou spelen.

Tussen 1870 en 1890 werd de beweging gedomineerd en verdeeld door twee tegenstrijdige strekkingen, die worden gepersonifieerd door Julius Vuylsteke en Guido Gezelle. Voor Vuylsteke, de dynamische promotor van het Willemsfonds, moest de beweging de vrijzinnigheid bevorderen tegenover de klerikale bekrompenheid, en de intellectuele ontwikkeling van de bevolking verzekeren.⁴ Voor Gezelle integendeel ging het erom de eeuwenoude godsdienstige waarden te beschermen en te bevestigen. In zijn lijn groeide een hele stroming in de bisschoppelijke colleges, waarin de geestelijkheid de scholieren warm maakte voor de twee-eenheid van godsdienst en moedertaal.

Het is in die geest dat Alfons Van de Perre in het college van Geel al vanaf zijn twaalf jaar tot flamingant gemaakt werd, zoals hij het later zelf zou schrijven. De meest markante van de priester-leraars die hem zo gevormd hebben, was de latere hoofdinspecteur en kanunnik Gustaaf Janssens, de medestichter van het scholierenblad *De Student*.⁵ Het waren zulke geestelijken die geleidelijk het onderwijs in de colleges tweetalig maakten, door het Nederlands als voertaal te gebruiken naast het Frans. In de plattelandse colleges zoals Geel werd die ontwikkeling doorgezet tijdens de studiejaren van de jonge Alfons.⁶

Een volgende fase in de ontwikkeling van de Vlaamse Beweging brak aan in 1890, bij het begin van de grondwetsherziening die het meervoudig algemeen mannenstemrecht zou invoeren. Uit een combinatie van de democratische traditie uit de tijd van de Meeting, en de godsdienstige stroming die overwegend was geworden

2. L. WILS, *De verhouding tussen Vlaamse Beweging en arbeidersbeweging in Gent*, in L. WILS, *Vlaanderen, België en Groot-Nederland. Mythe en Geschiedenis*, Leuven, 1994, blz. 173-196.

3. L. WILS, *Het ontstaan van de Meetingpartij in Antwerpen en haar invloed op de Belgische politiek*, Antwerpen, 1963.

4. J. VERSCHAEREN, *Julius Vuylsteke. Klauwaard en Geus (1836-1903)*, Kortrijk, 1984.

5. Over Gustaaf Hendrik Jozef Janssens (1858-1902), leraar aan het college te Geel van 1884 tot 1890, zie M. CORDEMANS, *Dr. August Laporta en "De Student"*, Leuven, 1959, blz. 58-59.

6. In het Sint-Aloysiuscollege van Geel werden in juni 1891 het Nederlands, het Duits en de catechismus uitsluitend in het Nederlands onderwezen. Vanaf het studiejaar 1891-1892 werden andere (vermoedelijk al tweetalige) vakken vernederlandst, maar daar heeft Alfons Van de Perre niet meer van genoten. L. VOS-GEVERS, *Het Nederlands als vak en voertaal in het katholiek middelbaar onderwijs van het aartsbisdom Mechelen en het bisdom Brugge – 1864-1893*, in: *De groote storinge 1875. Historische bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaamse studenten-beweging*, Roeselare, 1975, blz. 213.

in de beweging, ontstond de christen-democratie. Dus: een godsdienstige en vlaamsgezinde volksbeweging van arbeiders, boeren, onderwijzers en andere kleine burgers.

Daarvan zou een radicale vleugel zich afscheuren uit de Katholieke Partij – dat waren de Daensisten – maar zou het grootste deel binnen de Katholieke Partij blijven. De jaren 1890-1897 waarin dit proces zich afspeelde waren precies de zeven jaren jaar waarin Alfons Van de Perre geneeskunde studeerde in Namen en in Leuven. De flamingantische student moet dit aandachtig gevolgd hebben, en wanneer hij later politiek actief zou worden, zag hij de Vlaamse Beweging als een bondgenoot van de arbeidersbeweging.

De jonge dokter vestigde zich eerst in Geel, maar verhuisde in 1900 naar Borgerhout. Hij sloot daar aan bij de vlaamsgezinde culturele werking in Antwerpen, onder meer door enkele vulgariserende geneeskundige werkjes te publiceren in de volkstaal. In 1906 huwde hij met de welgestelde Julia Bollens en verwierf daardoor een financiële welstand die hem niet alleen zou toelaten om te verhuizen naar de Frankrijklei in Antwerpen, maar vooral om in de politiek onafhankelijk op te treden. En daar was nood aan.

In de week zelf van zijn huwelijk vaardigde het gezamenlijk episcopaat onder-richtingen aan de collegedirecteurs uit, waarin het een tamelijk belangrijke uitbreiding van het gebruik van het Nederlands in het middelbaar onderwijs voorschreef. Maar daar voegde het aan toe dat de voertaal van de universiteit een internationale taal moest zijn, en daarom ook die van de humaniora in hoofdzaak. De klok van aartsbisschop kardinaal Mercier was blijkbaar blijven stilstaan voor 1876, toen in de Hollandse universiteiten het Latijn was vervangen door het Nederlands.

De bisschoppen wilden vooral voorkomen dat de flaminganten het vrij onderwijs aan wettelijke taalvoorschriften zouden onderwerpen, want ze wilden de absolute meesters blijven van 'hun' scholen.⁷ Zij zagen de Vlaamse Beweging zoals Gezelle, die in 1899 gestorven was, ze gezien had: als een nuttig hulpmiddel voor het behoud van de godsdienst. Mercier schreef aan zijn beschermeling, de studenten-leider Frans Van Cauwelaert: *"Il est évident, cher ami, que les prêtres ne se détachent pas de leurs évêques. Vous, le mouvement flamand, sans les prêtres, que serait-il?"* Hij had gelijk dat de priesters veruit de belangrijkste verspreiders waren van de Vlaamse Beweging, maar voor de jongere priester-generaties was die beweging niet meer alléén een hulpmiddel voor de godsdienst. De Vlaamse Beweging had

7. L. Gevers heeft aangetoond dat vooral de jezuiten ageerden tegen een vernederland-
sing. Ze konden het episcopaat pas mobiliseren tegen een wettelijke taalregeling na de benoeming van
Mercier tot aartsbisschop. L. GEVERS, Vertrouwen of dwang. Flaminganten, Jezuiteten en bis-
choppen in de strijd rond het taalregime in het onderwijs (1901-1906), in: *Handelingen van de
koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, jg. 98, 1994, blz. 355-372.

geleidelijk het bewustzijn ontwikkeld aan een Vlaamse subnatie binnen de Belgische natie, subnatie die 'recht' had op het gebruik van haar taal.⁸ Mercier vergiste zich wanneer hij dacht dat de priesters het episcopaat zouden volgen. De kring Eigen Leven rond Marie-Elisabeth Belpaire, die de Vlaamse Beweging achter de schermen wilde leiden en die in meerderheid uit priesters bestond, startte binnen de twee maanden met een weekblad *Hooger Leven* dat de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs en het hoger onderwijs als de twee hoofdpunten van zijn programma had. De twaalfkoppige redactie bestond voor de helft uit priesters, waaronder Eugeen Van de Perre, een broer van Alfons. Maar die priesters konden hun artikels niet ondertekenen, zij moesten in de anonimiteit tegen hun bisschoppen ingaan.⁹

Er waren ook katholieke leken nodig die het openlijk tegen de bisschoppen konden en wilden opnemen op het politieke vlak, om hun een wet op te leggen. Hier heeft Dr. Van de Perre vanaf 1907 de leiding genomen in Antwerpen van de publieke afwijzing door de katholieke Vlaamse intelligentsia van de aanmatiging van de bisschoppen, dat zij het recht zouden hebben om de grenzen van de Vlaamse Beweging te bepalen in functie van het kerkelijk belang. Na enkele jaren moest het episcopaat toegeven; in 1910 werd ook het vrij middelbaar onderwijs aan een taalwet onderworpen. In die jarenlange agitatie was Van de Perre niet alleen bestuurslid geworden van de Nederduitse Bond, maar ook voorzitter van het Katholiek Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond van de provincie Antwerpen, medestichter van het Katholiek Vlaams Secretariaat en van de Katholieke Vlaamse Landsbond.

Die twee laatste initiatieven, het Secretariaat en de Landsbond, waren de verwezenlijking van voorstellen die de studentenleider Frans Van Cauwelaert in 1905 had geformuleerd op een algemeen katholiek Vlaams congres dat het Davidsfonds had georganiseerd in Lier. Van de Perre erkende in de acht jaar jongere Van Cauwelaert een uitzonderlijke kracht voor de Vlaamse Beweging en hij lanceerde hem in de politiek. In 1910 kon de Nederduitse Bond een opvolger aanduiden voor de oude en zieke Edward Coremans, die meer dan veertig jaar lang de kampioen van de taalwetgeving was geweest in het parlement. Van de Perre aanvaardde de hem aangeboden kandidatuur voor de Kamer niet, maar deed Van

8. Dat aanvoelen werd nog versterkt doordat sinds 1884 een vrijzinnige, liberale Waalse Beweging ontstaan was die de Vlaamse Beweging bestreed als een aantasting van de rechten van de Walen. Feit was dat de Vlaamse Beweging aan de Katholieke Partij het supplement aan stemmen leverde dat haar een regeringsmeerderheid bezorgde van 1884 tot 1919: een 'Vlaams-klerikale overheersing'. Over de Waalse Beweging: L. WILS, *Van Clovis tot Happart. De lange weg van de naties in de Lage Landen*, Leuven, 1992, blz. 188-197.

9. J.OLAERTS en J. BLADT, Het katholiek weekblad "Hooger Leven" (1906-1914) en de Vlaamse beweging, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 34, 1975, nr. 3, blz. 133-144.

Cauwelaert verkiezen. De twee mannen werden intieme vrienden, en zouden tot aan de vroege dood van de dokter samen de leidende rol spelen in de Vlaamse Beweging. Na twee jaar, in 1912, liet Van Cauwelaert zich tot volksvertegenwoordiger verkiezen door de kantons Berchem en Borgerhout, zodat de zetel van de Nederduitse Bond vrij kwam voor Van de Perre, die hem ditmaal wel aanvaardde. In de Kamer zouden beide de Katholieke Vlaamse Kamergroep oprichten, waarmee ze de strijd voerden voor de vernederlandsing van het leger, van het lager onderwijs en van de Universiteit Gent. Ze ondervonden dat ze maar op een heel klein aantal collega's konden rekenen wanneer er tegen een veto van de regering moest worden opgetreden. De Kamergroep viel al bij de eerste zware confrontatie, over het leger, uiteen. Intussen versterkten ze de Vlaamse Beweging door allerlei initiatieven, waaronder het voorbereiden van een flamingantisch dagblad in de hoofdstad, *De Standaard* die in november 1914 zou verschijnen, wat omwille van de Wereldoorlog moest worden uitgesteld tot december 1918.

Die oorlog voerde Van Cauwelaert naar het neutrale Nederland, Van de Perre naar Engeland en tijdelijk naar Zuid-Afrika waar hij een Belgische propagandazending uitvoerde onder de Boeren. In 1917-1918 vestigde hij zich in Frankrijk, dicht bij het IJzerfront en de Belgische regering, om beter de belangen van de Vlaamse soldaten te kunnen behartigen.¹⁰

De oorlog bracht weer een nieuwe fase in de Vlaamse Beweging. Hij veroorzaakte in heel Europa en ver daarbuiten een democratische en nationale bewustwording. In Vlaanderen kwam het daardoor tot een nieuwe doorbraak, na de eerste van 1890-1895, van een flamingantische christen-democratie die ditmaal sterke arbeiders- en boerenorganisaties kon oprichten. Die hebben de Vlaamse Beweging eindelijk tot een echte volksbeweging gemaakt, zodat ze tijdens de twee volgende decennia de volledige vernederlandsing kon afdwingen van alle overheidsadministraties, van het onderwijs en het gerecht van laag tot hoog, en van het leger. Van de Perre heeft, nadat hij in november was herkozen tot volksvertegenwoordiger in de eerste naoorlogse verkiezingen, zijn zetel afgestaan aan Hendrik Marck, de kandidaat van de christelijke arbeiders in Antwerpen. De dokter deed dat des te gemakkelijker omdat zijn gezondheid toen al zwaar was aangetast door kanker, maar hij zag ook in dat de arbeidersbeweging de natuurlijke bondgenoot was van de Vlaamse Beweging, de enige die haar de nodige stootkracht kon geven om de overwinning te behalen. Inderdaad was het vooral dank zij de steun van het ACW en onder meer die van Marck, dat Van Cauwelaert zijn programma en dat van Van de Perre heeft kunnen verwezenlijken.¹¹

10. M. CORDEMANS, *Dr. A. Van de Perre's oorlogsjaren 1914-1918*, Wetteren, 1963.

11. L. WILS, *De historische verstrengeling tussen de christelijke arbeidersbeweging en de Vlaamse Beweging*, in: L. WILS, *Vlaanderen, België, Groot-Nederland (...)*, blz. 241-257.

Een tweede fundamentele verandering die de Vlaamse Beweging onderging in de Eerste Wereldoorlog, was dat Duitsland haar in frontale botsing bracht met België. Om het land blijvend te verdelen en het samen met Nederland op te sloppen, beval de Duitse kanselier al op 2 september 1914, toen zijn troepen Brussel veroverd hadden maar nog geen enkele van de vier Vlaamse provincies, dat de bezettende overheid de Vlaamse Beweging zoveel mogelijk zichtbaar moest ondersteunen. Op korte termijn werd die 'Flamenpolitiek' een mislukking: ze slaagde er niet in de Belgische bevolking te verdelen, of zelfs maar de Vlaamse bevolking. Het 'activisme' van de minderheid van flaminganten die op het Duitse lokken ingingen, werd bij het einde van de oorlog "*uitgespuwd door de overgrote meerderheid van de bevolking*", zoals de nationalistische historicus H.J. Elias het uitdrukte, wiens vader zelf hierbij betrokken geraakt was.¹²

Maar de Vlaamse Beweging werd diep verdeeld, tot op de huidige dag, doordat de *Flamenpolitiek* erin geslaagd was een anti-Belgische en anti-democratische strekking te scheppen in de beweging; anti-democratisch omdat het activisme met Duitse bajonetten zijn wil wilde opdringen aan de bevolking. Van Cauwelaert en Van de Perre hebben de 'Flamenpolitiek' bestreden en het activisme publiek afgekeurd, maar het niet kunnen beletten. Ze hebben geweigerd de activisten, de personen te veroordelen omdat ze daarmee na de oorlog opnieuw wilden samenwerken. En ook omdat ze terecht verontwaardigd waren over de weigering van de uitgeweken regering in Le Havre om maatregelen te nemen of tenminste beloften te doen voor na de oorlog, om de Duitse propaganda tegen te gaan. Integendeel liet de regering in het leger aan de IJzer beschamende mistoestanden voortwoekeren. Van de Perre zag in dat de koning-opperbevelhebber Albert daarvoor de hoofdverantwoordelijke was.

Al op het einde van 1916 beslisten de voormannen van de flamingantische Frontbeweging dat zij na de oorlog met een oud-strijderspartij voor zelfbestuur zouden opkomen, waarvan ze zelf de leiding zouden hebben. Ze wilden Van Cauwelaert en Van de Perre daartoe zien toetreden, omdat die twee de enigen waren onder het vijftigtal parlementsleden in het onbezette gebied, die de grieven van de vlaamsgezinde soldaten ter harte namen; wat ze ook na de oorlog bleven doen.¹³ Die twee wilden daarmee natuurlijk omgekeerd onder 'hun' leiding de frontmannen binnenbrengen in de Katholieke Partij, de enige die groot genoeg was en bereid om de vernederlandsing van het openbaar leven door te voeren. De

12. H.J. ELIAS, *25 jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, dl. 2, Antwerpen, 1969, blz. 178. Verder D. VANACKER, *Het Aktivistisch Avontuur*, Gent, 1991.

13. Over de politiek van de koning en de regering, Van Cauwelaert en de Frontbeweging, zie L. WILS, *Flamenpolitiek en aktivisme. Vlaanderen tegenover België in de Eerste Wereldoorlog*, Leuven, 1974.

eis van zelfbestuur vonden ze onrealistisch. De tweespalt was dus onvermijdelijk. Vermits Van de Perre nadat hij einde 1919 afstand had gedaan van zijn parlementszetel, geen directe concurrent meer was van de Frontpartij, werd hij van harentwege niet meer beladen met alle zonden van Israël, zoals het met Van Cauwelaert zou gebeuren. Ze bleven nochtans samen dezelfde politiek voeren.

Dat deden ze in *De Standaard*, in de nieuwe Vlaamse Kamergroep die ze stichtten en die ditmaal een kracht werd, en in alle politieke aangelegenheden. Ook in hun gezamenlijk streven om een Nederlandstalig en Vlaamsgezind zakenleven te stimuleren, onder meer door de oprichting van de verzekeringsmaatschappij Mercator.

De gezondheid van Dr. Van de Perre geraakte zo verzwakt dat in maart 1924 zijn laatste artikel in *De Standaard* verscheen; hij had er een paar honderden geschreven. Op het Weylandshof in Wijnegem zocht hij rust. Hij zou er overlijden op 4 augustus 1925. De verwezenlijking van het vernederlandsingsprogramma waarvoor hij met Van Cauwelaert gestreden had, zou hij zelf niet meer beleven. Evenmin de Tweede Wereldoorlog waarin de 'Flamenpolitik' werd voortgezet, ditmaal met een groter succes voor de Duitsers en een grotere ramp voor Vlaanderen.

EM. PROF. DR. LODE WILS
GRAAF DE GRUNNELAAN 14, B-3001 HEVERLEE